DE TAAL VAN CURAÇAO

DOOR

M. D. LATOUR O.P.

In *De W. I. Gids* van Juni 1936 deed de heer W. R. Menkman mij de eer aan, uitvoerig te spreken over mijn artikel in de zeventiende jaargang No. 12. Een overdruk, mij welwillend toegezonden door den schrijver, stelde mij op de hoogte van des schrijvers mening, voor welke attentie ik gaarne bij deze mijn vriendelijke dank betuig.

De heer Menkman zal zich wel niet verwonderen, dat ik na zijn beschouwing mijn zaak nog gaarne eens openlijk verdedig. Voor eerst wat betreft de taal van Curaçao. Hieromtrent hebben wij blijkbaar een vrij sterk uiteenlopende opvatting. De kwestie is natuurlijk eenvoudig: Wat is de taal van een volk? De taal, die door de regering gesproken wordt en door „een grootere of kleinere groep intellectueelen”, of de taal, waarin alle rangen en standen van een volk zonder uitzondering dagelijks met elkaar van gedachten wisselen? Is men met den heer M. de eerste mening toegedaan, dan is natuurlijk het Nederlands de taal van Curaçao, maar in het tweede geval is zonder enige twijfel het Papiamentu de taal van Curaçao.

Nu is maar de vraag, welk standpunt logischer is. De Regering mag spreken en wensen wat zij wil — het is nu eenmaal onbegonnen werk te decreteren, wat de taal van een volk zijn zal. De taal van een volk is bij mijn beste weten geen voorschrift, dat gedecreteerd wordt, maar een feit, dat geconstateerd wordt. En een feit is — wat de heer M. ook niet tegenspreekt — dat alle Curaçaoenaars van alle standen, ook de intellectuelen, die Nederlands kennen, zich als regel altijd van het Papiamentu bedienen en slechts bij uitzondering van het Nederlands. In de opvatting van M. „verandert (dit) niets aan de zaak”; volgens mijn inzicht verandert dat alles aan de zaak. Als M. van zijn standpunt zeggen kan, dat het Nederlands altijd de taal is geweest van Curaçao, is mijn conclusie veeleer, dat het nooit de taal van Curaçao is geweest en waarschijnlijk voorlopig ook wel niet worden zal.

Men mag in de verering van zijn moedertaal niet zó ver gaan, dat men ten slotte een houding aan gaat nemen van: Of je het kent of niet kent, Nederlands is je taal!

De spelling-Marchant heeft eigenlijk met mijn artikel niets te maken, maar aangezien de heer M. dit punt aanraakt, kan ik tot mijn genoegen mededelen, dat deze vereenvoudigde spelling inderdaad de antipathie tegen de Nederlandse taal bij de Curaçaose jeugd verminderd heeft en deze er als geheel vurige voorstandster van is. Als de heer M. echter uit mijn gebruik van deze schrijfwijze besluit tot het gebruik daarvan op de missiescholen, gaat zijn conclusie verder dan de premissen toelaten. Het interesseert mij persoonlijk in het geheel niet, welke schrijfwijze de scholen gebruiken en ik heb er ook niets mee te maken; niet één pater trouwens.

Wat betreft de taal van de openbare eredienst, zal het de heer M. wel opgevallen zijn, dat juist het vasthouden aan het Nederlands een onoverkomenlijk struikelblok gebleken is voor de bedienaren van de godsdienst, die zich altijd van onze moedertaal bediend hebben. Als deze mensen de taal hadden gesproken, die het volk spreekt, dan zouden de godsdienstige verhoudingen op het ogenblik op Curaçao geheel anders zijn.

Men vergelijke maar met de Bovenwindse eilanden, waar door Engelse dominees in het Engels het Woord Gods verkondigd wordt.

Nu over de samenstelling van de taal. Het Papiamento in de eerste plaats een verbasterde Europese taal te noemen, lijkt me wel wat sterk. De Afrikaanse invloed is hier niet slechts een „bijmengsel”, maar een wezenseigenschap van de taal. De hele taalconstructie is karakteristiek des negers. Hun wijze om werkwoorden te vervoegen is van Afrika meegebracht. Men vindt dan ook dezelfde grammaticale eigenaardigheden in alle W. I. neger-talen. Als men voor het eerst een Guadeloupse neger hoort zeggen: *Moi c' aller, moi ca vini*, dan staat men verbaasd, maar als men aan het vroeger gemeenschappelijk geboorteland der negers denkt, verdwijnt de reden van deze verwondering. De een spreekt Negerfrans, de ander Negerengels, een derde Negerspaans, maar hun grammatica is een en de zelfde.

Dat het Papiamento, historisch beschouwd, meer van Portugeese afkomst is dan van Spaanse, wil ik gaarne toegeven. Ik heb inderdaad te weinig gereflecteerd op de terminologie van v. Ginniken, die zegt: *gesproken*, waarmee hij dus op de oorsprong van de taal wijst. Duidelijkheidshalve had ik beter moeten laten

uitkomen, dat mijn beschouwing geenszins een historische is, maar een weergave van de hedendaagse, feitelijke toestand van de taal. Dat *nu* het hoofdbestanddeel van het Papiamentu Spaans is, zal wel moeilijk bestreden kunnen worden. Ten overvloede moge ik nog opmerken, dat ik met hoofdbestanddeel hier niet bedoel, dat uit deze Europese taal het Papiamentu „gesproken” is, doch slechts, dat de meeste woorden, tegenwoordig in het Papiamentu gebruikelijk, van Spaanse afkomst zijn. Om het heel kort samen te vatten: het Papiamentu lijkt mij een taal met een Afrikaanse grammatica en een Europese woordenschat, waarvan het grootste contingent geleverd is door de Spaanse taal.

Men kan inderdaad aantonen, dat er een aantal Portugese woorden zijn overgebleven, maar dan lijkt het me niet aan te bevelen, voorbeelden aan te halen die zowel van het Spaans afgeleid kunnen worden als van het Portugees, aangezien deze geen bewijskracht bezitten. Een voorbeeld als *cachó* bezit dat natuurlijk wel.

Dat men beter spreken kan van een Portugese invloed op het Papiamentu dan van een Maleis-Portugese, lijkt me door den heer M. voldoende duidelijk aangetoond. In dit opzicht wil ik mijn inzicht gaarne enigszins wijzigen.

Wat betreft de afleiding van Papiamentse woorden uit Bantudialecten, meen ik in het algemeen te mogen opmerken, dat woordaflleiding bijna altijd een gevaarlijk werkje is, waar men soms hopeloos in kan mistasten, afgaande op uiterlijke gelijkenis, die zeer bedriegelijk zijn kan.

Ik pleit dus voor zeer zachte beoordeling van een voorzichtige poging mijnerzijds om hier en daar tot een uitleg te komen in Afrikaanse richting. Wat ik neergeschreven heb, is overdacht geweest, en mijn bron was iemand die zowel het Papiamentu als de Bantu-dialecten uit jarenlang persoonlijk contact kent. De mogelijkheid, dat we misgetast hebben blijft natuurlijk bestaan. Maar ik geloof, dat dit een eigenschap is, die ik met alle mensen op deze wereld gemeen heb. Men kan echter niet aanstonds besluiten tot het ongelijk van een ander door eenvoudig tegenover diens mening die van zichzelf te plaatsen.

Sambo is werkelijk een familienaam en betekent inderdaad in het Portugees mulat. Maar ik moge opmerken, dat de *Curaçaoenaar* onder Sambo iets anders verstaat dan mulat. Een Sambo is volgens hem donkerder dan een mulat maar lichter dan een volbloed neger. Uit mijn ander artikel zal wel duidelijk zijn, dat m.i. de Curaçaoese familie Sambo haar naam juist aan haar huids-

kleur te danken heeft. Verder is hiermee de mogelijkheid niet van de baan, dat sambo van Afrikaanse oorsprong is, want, al maakt de Portugese verklaring een goede kans, toch blijft staan, dat de neger een dergelijk woord kende om iemand aan te duiden, die zijn pikzwarte kleur met verfstof tracht te camoufleren. En nogmaals: men verstaat op Curaçao sambo anders dan mulat.

Omtrent het woord Punda — ik volg bij voorkeur de spelling van de „Papiamentsche spraakkunst” van A. v. d. Veen Zeppenfeldt — blijf ik bij mijn mening, dat het van Afrikaanse oorsprong is, ondanks alle mogelijke punten en puntas. St. Barthélémy heeft ook nog een landtong met een fort aan de ingang van de haven, die la Pointe genoemd wordt. Maar ik begrijp de bewijskracht van al die dingen niet goed. Ik sta voor het feit, dat de negers van Curaçao een bepaald stadsgedeelte Punda noemen. Die negers komen uit Afrika, waar het woord punda gebruikelijk is en een betekenis heeft, die zeer goed te verbinden valt met de locale situatie op Curaçao. Wat ligt er dan meer voor de hand, dan dat men gaat denken: dat woord punda zal dan dus wel een Afrikaans woord zijn!

Ik merk, dat ik voor de afleiding van verschillende woorden verwijzen moet naar hetgeen ik op blz. 387 onderaan opmerkte, dat er dikwijls een „kwestie van instantie” aan te pas komt, en dat het op deze wijze voor kan komen, dat meer mensen tegelijk hun zin krijgen, zonder lijnrecht tegenover elkaar te staan. Meermalen heb ik zelf aangegeven, hoe verschillende verklaringen mogelijk zijn, maar het lijkt mij onbegonnen werk in een tijdschriftartikel de betekenis van ieder woord zo uit te putten, dat er niets meer over te zeggen valt.

Dat er een woord, gelijkend op het Hollandse plak, in andere talen aangewezen kan worden, is natuurlijk geen bewijs, dat het geen heel gewoon Hollands woord is. Ik heb zelf een Schot, die geen woord Hollands kende, duidelijk horen zeggen: I hear the kerkbell ring. Dat is toch zeker geen bewijs, dat kerk geen zuiver Hollands woord is?

Met twee van de spreekwoorden heb ik een prachtige fout begaan, maar ik meen, dat ik ook enkele *goede* voorbeelden gekozen heb.

De op- en aanmerkingen van den heer M. waren zakelijk en beleefd. Ik hoop dat hij van mijn antwoord hetzelfde zeggen kan. Het is voor een „nieuweling op het ruime sop” al een aanmoediging, dat er althans nota genomen wordt van zijn eerste pogingen. Van prullaria pleegt men dit niet te doen.

NASCHRIFT VAN DEN HEER MENKMAN

Dit betoog op den voet volgende, moge ik het onderstaande onder de aandacht van den schrijver en van de lezers brengen.

1. Tusschen pater Latour en mij is een discussie over de vraag welke plaats het Nederlandsch en welke het Papiamento op onze Benedenwindsche eilanden inneemt, natuurlijk overbodig, omdat wij beiden van deze kwestie op de hoogte zijn. Wij mogen echter niet verwachten, dat De W. I. Gids uitsluitend in handen komt van met de Curaçaosche toestanden ten volle bekende lezers, en daarom voelde ik mij geroepen een poging te doen, om het mogelijk te achten gevaar van een minder juisten indruk ter zake van de positie van het Nederlandsch af te wenden.

Men kan hoogst interessante beschouwingen geven, speciaal over het Papiamento, maar men kan ook de Curaçaosche taalaangelegenheden in het algemeen behandelen; laten wij dat niet uit het oog verliezen.

Dat het gebruik eener taal niet van hooger hand aan een volk opgelegd kan worden, is in ons geval geen zeer klemmend argument. Waar de massa zich verzette tegen dwang op het gebied der taal, daar ontleende altijd dat verzet zijn groote kracht aan een nationale gedachte of een nationalistisch streven; van een gedachte of een streven van zoodanigen aard is echter bij den Afrikaan in de nieuwe wereld om voor de hand liggende redenen nooit sprake geweest, zoodat voorkeur zijnerzijds geen groote rol gespeeld kan hebben in de Curaçaosche taalkwestie.

De neger heeft steeds getoond, niet alleen zich iedere Europeesche cultuurtaal eigen te kunnen maken, maar ook bereid te zijn en den godsdienst en de taal van de blanken te aanvaarden, overal waar hij in de nieuwe wereld in een staat van onderworpenheid aan deze laatsten leefde. Heeft de Amerikaansche neger zich in deze beide opzichten *niet* aangepast, dan lag dat niet aan hem, maar aan zijn blanke meesters.

2. Aangezien ik opgemerkt had, dat de Curaçaosche missiepers, als ook de leden der Missie aldaar — in hun particuliere publicaties — zich van de spelling-Marchant bedienen, was ik er nieuwsgierig naar, of die spelling ook bij het onderwijs in Curaçao ingevoerd is en welke resultaten daarmede tot dusver bereikt zijn.

Wij vernemen thans, dat door die vereenvoudigde spelling de antipathie der Curaçaosche jeugd tegen het Nederlandsch (ik wist niet dat zoodanige antipathie bestond) verminderd is, waaruit opgemaakt mag worden, dat de spelling-Marchant door

de Missie bij haar onderwijs toegepast wordt. Op onze Benedenwindsche eilanden bezoekt 90% der onderwijs genietende kinderen de scholen van het Vicariaat en waar anders dan op school zou de jeugd aldaar met de spelling in kwestie kennis gemaakt kunnen hebben!

Wanneer er iets door de spellingkwestie volkomen duidelijk geworden is, dan is het dat spelling en taal twee verschillende aangelegenheden zijn, maar dit neemt niet weg, dat iedere vereenvoudiging der spelling vergemakkelijking van het taalonderricht beoogt en dus tot einddoel heeft bij de massa het schrijven van goed Nederlandsch te bevorderen. Van hoe groot belang moet dan de spelling zijn voor de Nederlandsche Benedenwindsche eilanden, waar plotseling het aanleeren onzer taal van belang geworden is, zelfs in kringen waar men tot dusver geheel of nagenoeg geheel onkundig was op dit punt.

Wie weten wil hoe het gesteld was met het gehalte van het in Curaçao aangeleerde Nederlandsch, hij leze de citaten uit het schriftelijk werk van in Nederland studeerende jongelieden, van een onzer Benedenwindsche eilanden afkomstig, opgenomen in het ook door pater Latour genoemde Handboek der Ned. Taal van prof. Van Ginneken. Of hij neme kennis van de niet-redactionele Nederlandsche bijdragen in sommige Curaçaosche bladen, speciaal in één daarvan, dat overigens slechts Spaansch bevat en waarvan de redactie wel geen Nederlandsch zal kennen, dus niet tot correctie van in onze taal gestelde ingezonden stukken in staat zal zijn.

Prof. Van Ginneken geeft ook staaltjes van Surinaamsch-Nederlandsch en, vooral gelet op den stand der Surinamers, die dit Nederlandsch schreven, valt de vergelijking met het Arubaansch-Nederlandsch zeer in het voordeel van Suriname uit. Waaruit dan zou blijken, dat zelfs de overgang van de eenmaal in eigen kring geleerde creooltaal tot gaaf Nederlandsch in onze Amerikaansche gebieden niet zóó bezwaarlijk is als pater Latour misschien meent (zie onder 1).

3. Het was mij *niet* opgevallen, dat het overheerschen van den katholieken eeredienst op onze Benedenw. eilanden het gevolg zou zijn van het vasthouden aan de Nederlandsche taal door de protestantsche bedienaren des Woords. Integendeel, ik meen te mogen zeggen, dat de geschiedenis iets heel anders leert aangaande het ontstaan der tegenwoordige verdeeling van de bevolking naar den godsdienst. Door op deze aangelegenheid dieper in te gaan zou ik mij evenwel op zijwegen begeven.

Overall in onze koloniën en volkplantingen, ook in Curaçao, heeft de eeredienst der kolonisten bijgedragen tot het in stand blijven der Nederlandsche cultuur, en in dit verband meende ik met betrekking tot de plaats der Nederlandsche taal op onze Westindische eilanden te moeten releveeren, dat zij de taal was van den openbaren eeredienst.

Dat „Negros ende Slaven” uit de staatskerk geweerd werden, hoewel de Hooge Regeering in Nederland blijkens een oud regeeringsreglement ¹⁾ het wel anders gewild had, is een kwestie, welke m.i. thans niet aan de orde gesteld behoeft te worden.

4. Wat nu de samenstelling van het Papiamento betreft, geloof ik dat pater Latour zich van de wijs heeft laten brengen door het reeds vaker aangehaalde Handb. der Ned. Taal (deel I, hoofdstuk 9). Het feit alleen reeds, dat de geleerde samensteller van dit werk begint met te zeggen, dat op onze Benedenw. eilanden zelfs de *Hollanders* onder elkander Papiamento spreken, terwijl later blijkt, dat hij bedoelt de inheemschen van zuiver Nederlandsche afkomst, maant tot voorzichtigheid bij het overnemen van de in genoemd handboek gegeven onderscheidingen met betrekking tot het Papiamento.

Wanneer men, zooals prof. Van G., den *oorsprong* van het Pap. zoeken wil in een „mengeling” van een Afrikaansch idioom en een Europeesche cultuurtaal, dan behoort men m.i. die Europeesche taal voorop te zetten. Men behoeft slechts een heden-daagsche Pap. woordenlijst in te zien, om tot de overtuiging te komen, dat de groote meerderheid der woorden van Europeesche afkomst is; er is geen reden om te veronderstellen, dat dit oorspronkelijk anders geweest is, maar oude Pap. woordenlijsten bestaan nu eenmaal niet, zijn mij althans niet bekend.

Dat behalve de woordenschat ook de constructie kenmerkend is voor een taal, geef ik gaarne toe, maar ik zou de grammatica der Westindische negertalen eenvoudig weg *kinderlijk* willen noemen; of die kinderlijkheid typisch Afrikaansch is, kan ik niet beoordeelen.

Papiamento is ontstaan (kan niet anders ontstaan zijn dan) door den slavenhandel, langen tijd uitsluitend, en nog veel langer voor een aanzienlijk deel, een Portugeesch bedrijf. De negers, die lang niet altijd dezelfde taal spraken, leerden in de baracoas aan de Afrikaansche Westkust (of misschien reeds eerder) en verder op de reis over den oceaan Portugeesch, d.w.z. een Portugeesch,

¹⁾ Instr. St. Gen. 23 Aug. 1636, Gr. Placaetb. II, 1247.

dat door hen — of ten hunnen behoefte — verkinderlijkt werd (was), zooals het Pidgin-English van Oost Azië verkinderlijkt Engelsch is. Wie in die verkinderlijking het grootste aandeel gehad hebben, de inboorlingen of de Europeanen, valt moeilijk uit te maken.

Het op den voorgrond stellen van het Spaansch, in plaats van het Portugeesch, als oorsprong van het Papiamento, lijkt mij een aan het Handboek der Ned. Taal ontleende vergissing. Prof. Van Ginneken zegt, dat de slaven de taal der Spaansche planters gecreoliseerd hebben, wat, gesproken van Curaçaosche slaven en hun taal, natuurlijk een misvatting van Z.H.G. was.

Dat het Papiamento gaandeweg verspaanscht is, zal voor een deel ook wel hieraan toe te schrijven zijn, dat de Curaçaosche slaven meest door Spaansch sprekende priesters gekerstend werden; toen de Nederlandsche missie optrad, was alles reeds gedoopt.

5. Bij woorden als Punda en Sambo gaat het er slechts om wat meer en wat minder voor de hand ligt. Dat de Hollanders op Curaçao, voordat er Afrikanen aanwezig waren, de plaats waar zij hun hoofdforteres bouwden en waar later de stad zou ontstaan, de Punt noemden, en dat bij de Portugeezen een bepaald soort kleurling een Sambo heette (en heet), spreekt voor mij een duidelijke taal. Maar wanneer pater Latour die woorden rekenen wil te behooren tot het Zulu- of Kaffirelement in het Papiamento, dan staakt natuurlijk de discussie, want bewijsbaar is er niets.

Iemand, die èn Papiamento èn de Bantudialecten kent, is natuurlijk in staat interessante vergelijkingen te maken, maar de geschiedenis onzer vestigingen in de nieuwe wereld behoort ook een woordje mee te spreken in de aangelegenheden in kwestie.

Misschien heeft het Pap. ook woorden aan het Portugeesch ontleend, welke de Portugeezen uit Afrikaansche talen overgenomen hadden, zoodat in bepaalde gevallen de vraag zou kunnen rijzen, of een Papiamentsch woord van Portugeesche, dan wel van Afrikaansche afkomst is. Ik ben echter geen philoloog en ken ook geen werken, welke den leek in deze materie iets wijzer kunnen maken.

6. Wanneer pater Latour uit hetgeen in het Handb. d. Ned. Taal aangaande het Maleisch-Portugeesch voorkomt een verkeerde conclusie getrokken mocht hebben, dan is dat niet de schuld van prof. Van G. Deze laatste immers (deel I, hoofdstuk 7) zegt nergens dat de lingua franca in kwestie iets met Curaçao of met het Papiamento uit te staan heeft.

7. Plak is geen *gewoon* Hollandsch woord, ten eerste omdat het in een groot deel van Noord-Nederland niet of niet meer gebruikt wordt, en ten tweede omdat het niet alleen in Holland gebruikt werd; ook ons duit vindt men terug in het oud-engelsche doit etc. De woordenboeken leeren ons, dat plack (munt) uit het *Vlaamsch* in *andere* talen overgegaan is.

Zoodat ik maar zeggen wil, dat men ook met betrekking tot het klaarblijk Hollandsche, of zelfs Nederlandsche contingent van den Papiamentschen woordenschat nog wel heel even op moet passen; honderd procent zekerheid heeft men niet altijd.

De Schotten gebruiken het woord kirk (niet kerk, zooals pater Latour meent) in plaats van church; zij spreken daughter uit als dochter, night als nicht, doubt als doet enz. Maar dat heeft niet meer met Papiamento te maken.

9. Het enkele feit, dat De W. I. Gids een bijdrage van polemischen aard opneemt, waarborgt reeds, dunkt mij, dat er geen ongepastheden in voorkomen; maar waarom zou men ook zakelijke aangelegenheden anders dan in correcten vorm in een tijdschrift bespreken?

Ik voor mij hoop dat onze Gids hoe langer zoo meer het middel tot gedachtenwisseling worden moge, ook tusschen belangstellenden hier te lande en belangstellenden daarginds, die zich voor dezelfde aangelegenheden, onze Amerikaansche gebieden betreffende, interesseeren.

M.